

10. Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2022/23 н.р. (Дод.1) [Електронний ресурс].Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-vihovnogo-procesu-v-zakladah-osviti-u-2022023-n-r>

Чернякова А. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
мовної підготовки іноземних громадян
Сумського державного університету,
м. Суми, Україна

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ПРАКТИЦІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Стаття актуалізує питання національно-патріотичного виховання націленого на формування громадянсько-патріотичної позиції особистості в системі національного та інтернаціонального виховання. Національно-патріотичне виховання студентів здійснюється у процесі навчально-пізнавальної діяльності, як провідної, шляхом внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів соціально-гуманітарного циклу, зокрема на уроках української мови. У статті наводяться різні форми, методи, технології патріотичного виховання, переважно в онлайн-форматі, які успішно використовуються у процесі мовної підготовки іноземних студентів викладачами кафедри мовної підготовки іноземних громадян на базі Сумського державного університету.

Abstract. The article updates the issue of national-patriotic education aimed at the formation of a civil-patriotic position of the individual in the system of national and international education. National-patriotic education of students is carried out in the process of educational and cognitive activity as a leading way of introducing valuable components into the content of educational subjects of the socio-humanitarian cycle, in particular in Ukrainian language lessons. The article presents various forms, methods, technologies of patriotic education, which are successfully used in the process of language training by teachers of the Department of Language Training of Foreign Citizens at the Sumy State University.

Актуальність теми. Уважного ставлення дослідників, освітян, усіх, хто займається вихованням молоді, останнім часом вимагає питання вивчення проблем патріотичного виховання в системі національної та інтернаціональної університетської освіти. Окреслена діяльність має бути спрямована на формування правової вихованості, патріотизму та нівелювання негативних проявів етнонаціоналізму як серед іноземних студентів, так і громадян українського суспільства, всієї світової спільноти в цілому.

Проблема гостро перебуває в центрі уваги людства, особливо у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України, оскільки у результаті агресивних дій нівелюються такі цінності, як: незалежність, гідність, рівність, справедливість, чесність, толерантність та культурне різноманіття, соціальна відповідальність, патріотизм тощо.

Ступінь розроблення проблеми. Окреслена проблема є цілком на часі. Так, практичні засади ціннісно-орієнтованого навчання студентів на засадах толерантності, демократії, патріотизму висвітлено у працях цілого ряду вітчизняних дослідників О. Тупахіної [1], Н. Пилипенко-Фріцак [3], А. Чернякової [3].

Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід стали предметом наукового дискурсу вітчизняних вчених Л. Ороновської, Г. Цап [2, с. 53-57]. Особливості ціннісно-орієнтованого навчання в українських ЗВО з урахуванням міждисциплінарних зв'язків висвітлено у науковій розвідці вченої Л. Підкаміної [1, с. 106]. Практичні засади патріотичного виховання молоді розроблено у методичних рекомендаціях Д. Сиротюка [6].

Визначення мети дослідження. Враховуючи актуальність проблеми та недостатній рівень її дослідження, метою статті є проаналізувати особливості національно-патріотичного виховання студентської молоді як способу формування позитивних ціннісних орієнтирів у практиці викладання української мови.

Виклад змісту. Міністерство освіти і науки затвердило Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року.

Про це йдеться в наказі МОН від 06.06.2022 №527. «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641» [5].

Згідно із ініціативою, серед основних складових національно-патріотичного виховання в концепції виокремлені громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання.

Метою національно-патріотичного виховання визначено становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності.

Також у документі докладно прописані організаційно-правові засади на державному та освітньому рівнях, зокрема ініціювати виховні заходи, які доцільно впроваджувати з молоддю в освітніх закладах до 2025 року для:

- 1) удосконалення нормативно-правової бази щодо національно-патріотичного виховання (зокрема, розроблення законопроекту «Про національно-патріотичне виховання»);
- 2) створення соціально-педагогічних умов для реалізації національно-патріотичного виховання молоді;
- 3) зміни змісту й форми національно-патріотичного виховання;
- 4) організації інформаційно-просвітницької роботи у сфері національно-патріотичного виховання;
- 5) розвитку військово-патріотичного виховання серед студентської молоді [5].

У великому тлумачному словнику сучасної мови дефініцію «патріот» визначено – той, хто любить свою Батьківщину, відданий своєму народові, готовий заради них на жертви і подвиги, відповідно патріотизм це є любов до Батьківщини, до свого народу [4].

Більш детально висвітливо сутність словосполучення «національно-патріотичне виховання». Національно-патріотичне виховання — спрямована на дітей та молодь комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої національної та патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [1]. У довідникових джерелах національну свідомість визначено як сукупність уявлень, традицій та понять представників нації або етносів, які дозволяють відтворювати цю спільність людей як єдине ціле і відносити кожного індивіда до даної соціальної цілісності [4]. Патріотична свідомість – сукупність принципів, уявлень, які відображають переконання та громадсько-патріотичну позицію особистості, засновані на любові до Батьківщини, повазі до своєї нації, мови, культури, історії [4].

Аналіз публікацій, дозволив виокремити три ключові вектори окресленого словосполучення:

- 1) національне – плем'я, народ, тобто спільнота, у якій ми проживаємо і яка нас об'єднує;
- 2) патріотичне – це про громадянську свідомість, людину, яка усвідомлює свої обов'язки та права в межах цієї держави;
- 3) виховання – інструмент формування цінностей, спосіб усвідомити, зрозуміти та прийняти цінності, що стосуються громадянської свідомості.

У Законі України «Про освіту» мету освіти визначено як всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Національно-патріотичне виховання спирається на загальнопедагогічні принципи виховання, такі як дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, врахування вікових та індивідуальних особливостей. Водночас національно-патріотичне виховання має власні принципи, що відображають його специфіку. Серед них:

- принцип національної спрямованості, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури;
- принцип поваги до культури всіх народів, які населяють Україну;;
- принцип самоактивності й саморегуляції забезпечує розвиток у вихованця суб'єктних характеристик, формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень, а також виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках;
- принцип полікультурності передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської;
- принцип соціальної відповідності зумовлює потребу узгодження змісту і методів національно-патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією, в якій організовується виховний процес, і має на меті виховання в дітей і молоді готовності до захисту України та ефективного розв'язання життєвих проблем;
- принцип історичної і соціальної пам'яті спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності;
- принцип міжпоколінної наступності, який зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультури народів, що живуть в Україні [5].

Серед сучасних практик патріотичного виховання та формування громадянсько-патріотичної позиції особистості в системі національного виховання можна відзначити роботу заступника керівника Київського осередку Української Академії Лідерства, чинного пластуна, організатора літніх таборів для дітей «Space camp» Дмитра Сиротюка. Д. Сиротюк організовує вебсемінари, розроблює методичні рекомендації щодо можливостей

формування національно-патріотичного виховання молоді в умовах воєнного стану. На нашу думку, ефективним в окресленому напрямі є п'ятий вебсеінар «Сучасний погляд на патріотичне виховання» із серії освітніх подій для вчителів, проведений Д. Сиротюком за підтримки ГО «Смарт Освіта» та студії онлайн-освіти EdEra Представництва «Фонду Фрідріха Науманна за Свободу» в Україні [6].

Під час вебсеінару «Сучасний погляд на патріотичне виховання» Дмитро розробив методичні рекомендації:

- 1) про компоненти сучасного національно-патріотичного виховання українців;
- 2) як якісно формувати програму національно-патріотичного виховання й доносити її молоді;
- 3) як освітнє середовище може впливати на формування світогляду молоді;
- 4) про успішні кейси та ефективні інструменти роботи [6].

Згідно з концепцією Д. Сиротюка найбільш корисними для національно-патріотичного виховання є методи формування патріотичної свідомості з урахуванням ціннісно-орієнтованого підходу: активна робота самоврядування молоді, проектна діяльність, волонтерство.

Ціннісно-орієнтоване навчання на уроках української мови як іноземної спрямоване на розвиток мовної особистості, яка володіє вміннями і навичками соціокультурної та іншомовної комунікативної компетенції в умовах полікультурного освітнього середовища, на формування позитивних ціннісних орієнтацій на засадах поліетнічної толерантності, рівності та повазі представників різних культур.

Виховання є потужним інструментом формування цінностей. Цінності це духовні загальнолюдські принципи особистості, а ціннісні орієнтації – це певні особистісні переконання. Ознакою соціальної зрілості особистості є розвинені ціннісні орієнтації, які формуються під впливом різних чинників. Через освіту, у навчальній діяльності вони здійснюються найефективніше. Різні цінності формуються засобами різних навчальних дисциплін, однак інтеграція міждисциплінарних зав'язків дає найкращі результати. Ось, чому з метою формування патріотизму, гідності, рівності, справедливості, толерантності доцільно залучати політологів, філософів, філологів. На жаль, події сьогодення вказують на нівелювання названих цінностей, особливо толерантності, що унеможливує: 1) розуміння необхідності шанобливого ставлення до інших людей, зокрема представників інших етнічних, національних, релігійних, расових груп, соціальних верств населення, а також їхніх поглядів, особливостей та звичаїв; 2) створення можливостей для утвердження та розвитку надбань різних культур, підвищення мультикультурної освіченості учасників освітнього процесу.

Дослідниці Л. Ороновська і Г. Цап у своїй науковій праці «Становлення духовних цінностей особистості: теоретичний аспект проблеми» вивчають ціннісні орієнтації і користуються класифікацією В. Ядова [2, с. 53]. Згідно з результатами розвідки термінальними (цінностями-цільми) визначено такі: творчість, любов, воля, краса, пізнання, мудрість, робота, родина, друзі, активна життєва позиція, впевненість у собі, самостійність, здоров'я, суспільне визнання, збереження світу [2, с. 54]. До інструментальних (цінності-засоби) автори відносять: освіченість, життєрадісність, чуйність, вихованість, тверду волю, чесність, широту поглядів, раціоналізм, високі запити, ретельність, самоконтроль, відповідальність, терпимість, акуратність, сміливість, ефективність у справах, непримиренність.

Слід додати, що в умовах системи інтернаціонального виховання пріоритетними визначено цінності, які пов'язані з розвитком толерантності і вирівнювання освітніх прав, а саме: гендерна та соціальна рівність, демократія, глобалізм, міжетнічна толерантність.

На рівні суспільства цінності виконують фундаментальну функцію інтегруючого елемента в суспільній структурі, виступаючи як соціально схвалювані та ті, що розділяються переважною більшістю людей уявлення про добро, любов, дружбу, сім'ю, матеріальний стан, справедливості, патріотизм, обов'язок.

На нашу думку, на сьогодні, в умовах воєнного стану, найпріоритетнішою цінністю має бути *патріотизм*.

Характеристика окресленої цінності в освітньому процесі.

1. Вдячність та відданість своєму народові – почуття особливої емпатії до людей та суспільства, в якому людина народилася, виросла й де попри можливі труднощі відбувається фізичний, інтелектуальний та духовний розвиток особистості.

2. Дотримання законів та суспільно корисних правил життєдіяльності – усвідомлення необхідності знати та дотримуватися норм моралі й норм чинного законодавства; свідоме уникнення зневажливого ставлення до закону.

3. Відчуття гордості за надбання національної культури, мови, історії, традицій – шанобливе ставлення до культурних здобутків народу, його історичних досягнень, пам'яті про осіб, що полягли за його незалежність та самобутність; здатність зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави.

4. Готовність діяти в інтересах народу – відчуття потреби зберегти та примножити надбання й добробут українського народу, захищати інтереси країни у разі збройної агресії проти неї.

Формуванню патріотизму на уроках з української мови як іноземної сприяє правильний підбір текстів і завдань до них. Наприклад, на разі є актуальними тексти патріотичного змісту, які допомагають формувати якості, як-от: громадянська відповідальність, мужність, суспільний інтерес, активність та небайдужість до реалій сьогодення.

Формування правової вихованості полягає у повазі до Конституції, державних символів, законів країни тимчасового перебування і навчання іноземців.

У цей найскладніший період для України, з метою формування правової свідомості, відстоювання демократії, незалежності, стимулювання патріотизму серед молоді продуктивними методами навчання є написання есе, роздумів, ведення щоденників, виготовлення плакатів, малюнків, відео-робіт, нетворкінг. Прикладом може слугувати всеукраїнський конкурс «Країна сама себе не зробиць», організований у липні 2022 року за підтримки Громадської організації «Центр спільних дій». Метою заходу було залучити молодь до висловлення громадянської позиції щодо війни в Україні, формувати патріотизм і правову вихованість. У конкурсі брали участь й іноземні студенти Сумського державного університету. Погляд на проблему незалежності, демократії, гідності як важливих цінностей української держави висловив у своїй роботі студент з Індії, представник академічної групи МЦ.м-909 ан.– Муджахід Кхан (див. рис.1). У роботі чітко прослідковується повага до країни навчання, шанобливе ставлення до державної мови та державних символів України. Водночас вшановується культура різних народів, які проживають на території України, адже розбудувати єдину країну допомагають люди усіх національностей, культур і етносів.

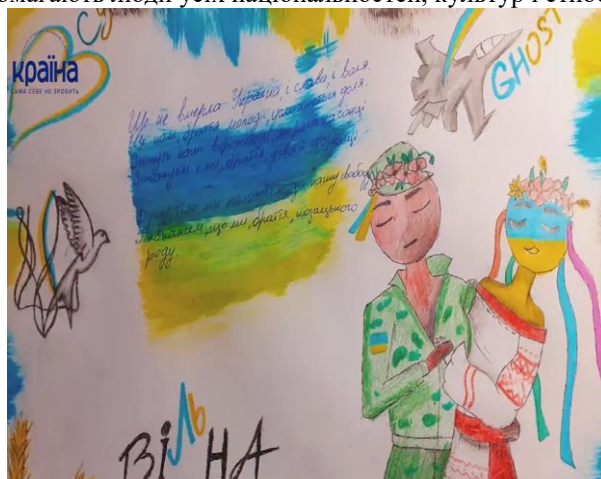

Рис. 1 Творча робота, представлена на всеукраїнський конкурс «Країна сама себе не зробиць»

На думку вченої Л. Підкамінної, академічна практика дозволяє викладачеві інтегрувати знання студентів із різних предметів: наприклад, вивчаючи риторичку, варто використовувати набуті знання з культурології, історії, лінгвістики; викладання текстознавства можна поєднати з дискурсологією, історією культури, медіалінгвістикою; під час вивчення історії мови використати елементи таких наук, як країнознавство, історія, культурологія тощо [1, с. 107].

Українська мова – найважливіший засіб патріотичного виховання молоді. Вона була і є важливою сферою впливу на національну свідомість молоді, ідентифікаційним кодом нації.

Основна мета навчання української мови полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатого мовної особистості. Одним із завдань є формування духовного світу молоді, цілісних світоглядних уявлень.

Велике значення на уроках української мови має послідовне й системне вивчення слів-символів, у яких закарбовано культурний досвід минулих поколінь: лелека, калина, кладка, чорнобривці, вишиваний рушник. Саме вони сприяють формуванню уявлення про національну самобутність українців. З метою прищеплення любові до української мови викладачами впроваджуються інтерактивні форми і методи роботи: тренінгові вишколи, ігри-квести до Дня української писемності та мови, народознавчі та мовознавчі хвилинки.

Українською мовою можна писати вірші не тільки ліричні і патріотичні, але й такі, всі слова в яких починаються з однієї букви. Прикладом може слугувати вірш української поетеси Н. Красоткіної «Світанок» [7].

Світанок

Сад спочиває, спить спокійно,
Ставок старечий стуманів.
Стежина-стежка самостійно
Снує собі серед садів.

Світанок синій струменіє,
Сосна світлішою стає.
Серпанок світиться. Світліє.
Сон сновидіннячка снує.

Світ стрепенувся. Скільки спати?
Співають сотні солов'їв!
Скоренько стало скрізь світати..
Стрижі стрілюю! Сонце! Спів!

Сміється сонце, світить, сяє!

Стрічає сонечко сосна,
Сопілка, скрипочка співає,
Співає серденька струна!

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити наступний висновок, що національно-патріотичне виховання студентів має вагомий потенціал і вирішує низку завдань, покликаних виховувати соціально зрілу особистість і формувати активну громадсько-патріотичну позицію, зокрема найбільш значущі моральні чесноти, які формують національну самобутність та незалежність громадян України, яку відстоюють в умовах воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейські цінності в українській освіті: виклики та перспективи : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 28-29 травня 2021) / за ред. О. Тупахіної. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 182 с.
2. Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід: збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції, 13-14 травня 2021 року, м. Тернопіль. ТНПУ ім. В. Гнатюка. / Ред. кол.: Морська Н. Л., Поперечна Г. А., Литвин Л. М. Тернопіль : Вектор, 2021. 270 с.
3. Chernyakova, A. V., Pylypenko-Fritsak, N. A. (2021). Effective Cross-cultural Communication as a condition for adaptation of foreign students in the context of Strategy of Intercultural development of the City. Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries : Collective monograph. Vol. 2. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», P. 317-336. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-031-5-42>
4. Інтернет ресурс <https://slovnyk.me/dict/vts>
5. Інтернет ресурс <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdylu-novu-kontseptsiyu-patriotychnoho-vyhovannya/>
6. Інтернет ресурс <https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvaty-patriotychne-vyhovannya-30-idej-porad-i-resursiv>
7. Інтернет ресурс <https://krasotkina.com>

Шамайло М.І.,

студентка IV курсу Факультету математики, інформатики і фізики
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна
*Науковий керівник - Кушнірук С. А.,
доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри педагогіки
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна*

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

Анотація. Стаття присвячена професійному розвитку і самовдосконаленню педагога. Розглянуто основні причини необхідності підвищення кваліфікації викладача та вплив цього на освітній процес, а також взаємодію між учнем і вчителем.

Abstract. The article is devoted to the professional development and self-improvement of a teacher. The main reasons for the need for the teacher's professional development and its impact on the educational process, as well as the interaction between the student and the teacher, are considered.

Сьогодні, у 21-му столітті, для того, щоб розвинути в учнів певні навички та зробити освіту більш сприйнятливою до викликів суспільства, постійно вимагається підвищення кваліфікації вчителів. Підвищення кваліфікації є невід'ємною частиною професійного становлення вчителя. Самоосвіта та професійний розвиток входять до професії вчителя і не є привілеєм, а встановленим законом обов'язком, який необхідно виконувати в межах робочого часу та узгодженої винагороди. Концепція викладання як процесу навчання протягом усього життя набирає обертів завдяки різноманітним конференціям, курсам/програмам і опублікованим матеріалам. Все частіше вчителів просять викладати в мультикультурних класах; приділяти більше уваги інтеграції учні з особливими навчальними потребами у своїх класах; ефективніше використовувати інформацію та комунікаційні технології навчання, і робити більше для залучення батьків до школи. Педагогічна професія базується на багатій базі професійних знань, і професіонали в галузі освіти також повинні добре знати цю базу знань. Крім того, розуміння теорії та досліджень, що лежать в основі бази знань, є вирішальним для того, щоб керувати тисячами рішень, які педагоги приймають щодня. Учителю необхідно знати свої сильні і слабкі сторони, постійно формувати в собі внутрішній стрижень особистісного зростання, яке є неодмінною умовою досягнення професіоналізму [1].

Для підвищення кваліфікації вчителів необхідно підвищити якість їх початкової підготовки. Вчителі повинні мати принаймні ступінь бакалавра, а їхні програми навчання повинні включати навчання з педагогіки,